

ימי עיון בתנ"ך תשע"ה

מה בין ירמיהו ליונה?

טפת הלפרין (שיעור מס' 158)

tafathal@gmail.com

מסכת מגילה דף יד/ב

חולדה דכתיב וילך חלקיהו הכהן ואחיקם ועכבור וגו' ובמקום דקאי ירמיה היכי מתנביא איהי אמרי בי רב משמיה דרב חולדה קרובת ירמיה היתה ולא הוה מקפיד עליה ויאשיה גופיה היכי שביק ירמיה ומשדר לגבה אמרי דבי רבי שילא מפני שהנשים רחמניות הן ר' יוחנן אמר ירמיה לא הוה התם שהלך להחזיר עשרת השבטים ומנלן דאהדור? דכתיב כי המוכר אל הממכר לא ישוב (יחזקאל ז: יג) אפשר יובל בטל - ונביא מתנבא עליו שיבטל? אלא מלמד שירמיה החזיר ויאשיהו בן אמון מלך עליהן דכתיב ויאמר מה הציון הלז אשר אני רואה ויאמרו אליו אנשי העיר הקבר איש האלהים אשר בא מיהודה ויקרא את הדברים האלה אשר עשית על המזבח בבית אל וכי מה טיבו של יאשיהו על המזבח בבית אל אלא מלמד שיאשיהו מלך עליהן ..

רש"י מסכת מגילה דף יד/ב

ובמקום ירמיה היכי מתנביא היא. הרי ירמיה עמד משנת י"ג ליאשיה שנאמר אשר היה דבר ה' אל ירמיה וגו' (ירמיה א) והספר נמצא בשנת י"ח ליאשיה ועליו שלח אצל חולדה: כי המוכר אל הממכר לא ישוב. יחזקאל אמרו והוא נתנבא בתוך (י"ד) שנה שבין גלות יכניה לחרבות ירושלים ומתנבא ומתנבא שיהא בשל היובל והמוכר שדהו לא ישוב לו: אפשר יובל בטל - משגלו עשרת השבטים בימי חזקיה שנאמר לכל יושביה) ויקרא כה (בזמן שכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מקצתן נמצא משגלו שבט ראובן וגד וחצי שבט מנשה [כבר] בטלו היובלות ויחזקאל היה מתנבא לאחר זמן שיבטל: אלא מלמד שירמיה החזיר - באותה שנה שנמצא הספר והיא שנת שמונה עשרה ליאשיהו וכששלח על דברי הספר אצל תולדה לא היה שם ירמיה וחזרו למנות את היובל ולא הספיקו למנות אלא שמיטות עד שחרב הבית:

ילקוט שמעוני ירמיהו רמז רסב

אמר לו הקדוש ברוך הוא (לירמיהו) ... טול את הכוס הזה של חמה והשקה את הגוים, נטל ירמיה את הכוס ואמר למי אשקה תחלה אמר לו את ירושלים ואת ערי יהודה שהם ראש לכל הממלכות, כיון ששמע ירמיהו כך התחיל פותח פיו וארר את יומו שנאמר ארור היום אשר יולדתי בו, אמר ירמיה למי אני דומה לכהן (גדול) שעלה גורלו להשקות מים המרים וקרבו את האשה אצלו ופרע את האשה ופרסם את שערה נטל את הכוס להשקותה נסתכל בה שהיא אמו התחיל צווח אמר אוי לי אמי שהייתי משתדל לכבדך והרי אני מבזך, כך היה ירמיהו אומר אוי לי עליכי אימא ציון שהייתי סבור אני מתנבא עליך דברים טובים וניחומים והריני מתנבא דברי פורענות.

רד"ק יונה פרק א

ויהי דבר ה' אל יונה בן אמתי לאמר. זה הנביא לא ראינו נבואה כתובה לו אלא זו שניבא על נינוה אבל מצאנו לו נבואה אבל לא נכתבה, שכתוב בספר מלכים הוא השיב את גבול ישראל מלבא חמת עד ים הערבה כדבר ה' אלהי ישראל אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי הנביא אשר מגת החפר ויש 1. בדבר הזה מחלוקת בדברי רבותינו ז"ל אמרו יונה תבע כבוד הבן ולא תבע כבוד האב רוצה לומר חשש לכבוד ישראל לפיכך ברח לחוצה לארץ שאינה מקום נבואה כדי שלא ישלחו האל ית' לנינוה שידע שיהיו קרובי תשובה ויהיה בזה עונש לישראל ולא חשש לכבוד האל יתברך וזהו מה שנאמר ויהי דבר ה' אל יונה שנית, שנית דבר עמו ולא שלישיית והקשו ולא והא כתיב אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתי הנביא ותרצו על עסקי נינוה לא דבר עמו אלא פעם שנית ולא שלישיית

[ומהם אמרו לא דבר עמו אלא בדבר נינוה ולא בדבר אחר אלא פעם שנית ולא שלישיית, ומה שאמר אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמיתי רוצה לומר כמו שנתהפך להם בנינוה מרעה לטובה כך בימי ירבעם בן יואש נתהפך להם מרעה לטובה]

ויש לשאול למה נכתבה נבואה זו בכתבי הקדש וכולה על נינוה שהיתה מאומות העולם ואין בו זכר לישראל ואין בכל הנביאים זולתה כמוהו ???!! ונוכל לפרש כי נכתבה להיות 2. מוסר לישראל שהרי עם נכרי שאינם מישראל היה קרוב לתשובה ובפעם הראשונה שהוכיחם הנביא שבו בתשובה שלמה מרעתם וישראל מוכיחים אותם הנביאים השכם והערב ואינם שבים מרשעים !!!
ועוד להודיע הפלא הגדול שעשה האל יתברך עם הנביא שהיה במעי הדג ג' ימים וג' לילות וחי, ועוד שהקיאו הדג ו(3).
עוד ללמד שהאל יתברך חומל על בעלי תשובה מאיזה עם שיהיו ומוחל להם וכל שכן כשהם רבים :

מצודת דוד יונה פרק ד : פסוק ב

ויתפלל. התפלה היה מה שאמר במקרא שלאחריו קח נא את נפשי **הלוא זה דברי.** התנחומין הזה היה עם מחשבותי בעוד שהייתי על אדמתי עד לא ירדתי אל הים ובעבור זה הקדמתי לברוח תרשישה טרם בא לי הנבואה פעם שנית **כי ידעתי.** מאז ידעתי שאתה אל חנון וגוי ומקבל השבים 1. ומתנחם על הרעה ולזה היה קשה עלי הנבואה הזאת כי היה טוב בעיני שלא ישובו ויאבדו בעונם ולא יהיו רצועה מרדות על ישראל !!!
ולפי"ד רז"ל יאמר הנה בזה תוסיף כעסך על ישראל בראותם כח התשובה ואינם לוקחים מוסר ועל זה חשבתי מתחלה ולכן היה קשה עלי הנבואה :

ר' יצחק אברבנאל

1. "ומפני זה רצה הקב"ה ליישר את נינוה... כדי שיהיו מעותדים ונכונים למועדי רגל לישראל (=להעניש את ישראל שחטאו). והנה יונה הבין אמיתת העניין הזה ולכן גמר בלבו שלא ללכת בנינוה... כי איך תהיה הליכתו סיבה להציל את בני אשור ולהכרית את בני ישראל? ואיככה יוכל ויראה הרעה אשר ימצא את עמו?!" (דעה זו מובאת גם בספרו של הרב יהושע בכרך, "יונה בן אמיתי ואלהיו" בעמוד 46)
וצריך אלוסוף - שהפי נביא אל הפליגונות אהפחת השאלות אישאל וזה קרה בימי ירמיהו בן יואש 1111 כעת הפליגונות ניתנת לאשורפי הסתייגה אהפתיים את ישראל??? הוא אינו מוסל 1111

מסכת מכות דף ז/א פרק ב הלכה ו גמרא

3. שאלו לחכמה חוטא מהו עונשו אמרו להם חטאים תרדף רעה (משלי יג:יא) שאלו לנבואה חוטא מהו עונשו אמרה להן הנפש החוטאת היא תמות (יחזקאל יח:ד) שאלו לקודשא בריך הוא חוטא מהו עונשו אמר להן יעשו תשובה ויתכפר לו.

משנה מסכת תענית פרק ב משנה א

סדר תעניות כיצד מוציאים את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר מקלה על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד נותן בראשו. הזקן שבהן אומר לפניהן דברי כבושין אחינו לא נאמר באנשי נינוה 'וירא אלהים את שקם ואת תעניתם' אלא 'וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה'.
מאי מן החמס אשר בכפיהם? אמר שמואל אפילו גזל מריש (קורה של עץ) ובנאו בבירה (במגדל) מקעקע כל הבירה ומחזיר מריש לבעליו. (גמרא תענית טז)

תלמוד ירושלמי מסכת תענית פרק ב דף סה טור ב/ה"א

4. אמר רבי שמעון בן לקיש: **תשובה של רמיות עשו אנשי נינוה** [השתמשו בתכסיסי רמאות ובמניפולציות רגשיות ע"י שימוש בבעלי החיים הסובלים] 'וישובו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם' (פסוק ח) - אמר רבי יוחנן מה שהיה בכף ידיהם החזירו, מה שהיה בשידה, תיבה (נסתר מן העין) לא החזירו.